

Aan belanghebbenden

Datum 11 November 2021
Onderwerp Werkwijze CLSK bij aanwezigheid van een wolf op of rond een vliegbasis

Ministerie van Defensie

LSK:PLV CLSK CHEF STAF
LSK:DIRECTIE OPERATIES

Location

Breda - Commando
Luchtstrijdkrachten

5.1.2.e

Breda

Mailing address

Postbus 8762

5.1.2.e BREDA

MPC 92A

Contact

5.1.2.e

Senior ecoloog Bureau Natuur

M 5.1.2.e

5.1.2.e @mindef.nl

Beste lezer,

Naar aanleiding van de aanwezigheid van een wolf rond vliegbasis Deelen, is een plan van aanpak opgesteld hoe met de aanwezigheid van dit dier om te gaan. Deze aanpak vindt u in het schrijven hieronder.

SM 5.1.2.e

Wildlife Management Deelen

M 5.1.2.e

5.1.2.e @mindef.nl

www.luchtmacht.nl

*Please quote date, our
reference and subject when
replying.*

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Bureau Natuur, C4ISR, staf CLSK

en

5.1.2.e 5.1.2.e

Wildlife Management-team, vliegbasis Deelen

CLSK

Ministerie van Defensie

LSK:PLV CLSK CHEF STAF
LSK:DIRECTIE OPERATIES

Werkwijze bij de gelegenheid dat een wolf op of bij een CLSK-vliegbasis verschijnt

Date

11 November 2021

Our reference

Aanleiding

In het najaar van 2021 is met regelmaat een wolf gesignaleerd rond vliegbasis Deelen. Met het toenemend aantal wolven in Nederland, en de voorkeur van wolven voor militaire terreinen, is het waarschijnlijk dat vliegbases te maken gaan krijgen met de aanwezigheid van wolven. De wolf kan als toppredator van invloed zijn op het gedrag van zijn prooidieren en daarmee op de vliegveiligheid op vliegbases (aanvaringsrisico's door onrust onder reeën). Bovendien is er aandacht gewenst voor omgang van mensen en honden met wolven, om veiligheidsincidenten te voorkomen.

Doel en opzet memo

In dit memo is de handelwijze geformuleerd ten aanzien van wolven op vliegbases van het CLSK. Het is gebaseerd op het 'Draaiboek wolf op Rijksterreinen' (RVB 2018). In dit memo is het volgende geformuleerd:

5.1.2.e die CLSK hanteert ten aanzien van wolven op vliegbases;

B. Handelwijze wanneer een wolf op een CLSK-vliegbasis wordt gesignaleerd. Twee stappen worden hierin onderscheiden:

Stap 1: wolf gesignaleerd rond veld;

Stap 2: wolf gesignaleerd op veld.

A1. Uitgangspunt CLSK

De wolf is welkom op defensie terreinen, en Defensie houdt zich daarbij aan de Nederlandse wet (lees: geen afschot).

A2. Vestigingskans

Het aantal wolven in Nederland neemt sinds de eerste melding in 2015 gestaag toe. In 2019 werden op de Veluwe de eerste welpen geboren. Wolven begeven zich graag op militaire terreinen, waarschijnlijk vanwege de relatieve rust en ruimte die ze er vinden. Dit blijkt uit ervaringen met de verspreiding en verblijfplaatsen van de wolven in Duitsland. Op het ASK van de CLAS leeft al geruime tijd een wolf. Rond Deelen leven 2 roedels wolven. Ook bij Leeuwarden is reeds een rondtrekkende wolf gezien. In augustus/september 2021 liep dagelijks een wolf langs de hekken van vliegbasis Deelen. Wolven hebben weinig moeite om over hekwerk te klimmen. Het is daarmee waarschijnlijk dat de wolf zich ook op vliegbases van CLSK zal gaan begeven. Met name op Deelen is de vestigingskans hoog.

A3. Vliegveiligheid

In 2018 is door het RVB een draaiboek opgesteld hoe om te gaan met wolven op defensie terreinen (zie bijlage). Hierin is niet specifiek aandacht besteed aan vliegvelden. Op vliegvelden ligt de situatie iets anders dan op andere defensie terreinen, omdat het aspect van vliegveiligheid erbij komt. Mocht er een wolf op een vliegveld gaan rondlopen, dan kan dit consequenties hebben voor het gedrag van het prooiwild. De kans bestaat bv. dat reeën onrustiger worden en vaker onverwachts de baan op schieten. Dit zullen we in de gaten moeten houden, zodat we daarop kunnen handelen indien nodig.

A4. Veiligheid

De wolf is na honderden jaren vervolging een zeer schuw dier dat op zijn hoede is rond mensen, elk contact vermijdt, en zich dus niet laat zien. De kans op veiligheidsincidenten is daarmee minimaal. Dit wordt onderschreven door de 5.1.2.e van het ASK, waar al enige tijd een wolf leeft (*in casu* Brand 5.1.2.e RVB). Een belangrijk devies daarbij is: laat het dier met rust als je hem ziet, en ga er onder geen beding achteraan. Dit om te voorkomen dat een aanwezige wolf went aan mensen, waarna het dier gevaarlijker kan worden. Een dergelijke situatie kan enkel leiden tot afschot van de betreffende wolf.

A5. Wettelijk kader

In Europa is het verboden om wolven te schieten. Op dit moment heeft CLSK geen ontheffing om wolven toch af te mogen schieten (zoals we die voor risicosoorten wel hebben), en zal deze ook niet afgegeven worden. Hiervoor is de situatie te nieuw, de kennis over effecten te beperkt, en de wolf is bovendien nog niet op een vliegveld aangetroffen.

B. Handelwijze

Hieronder worden de acties opgesomd die nodig zijn na signalering van een wolf rond of op een vliegbasis.

Stap 1. Er is bij herhaling een wolf gesignaleerd in de directe omgeving van de vliegbasis.

- 1a. Informeren wolvenmeldpunt Nederland¹ (actie Wildlife Management-team (Vogelwacht) van de betreffende vliegbasis).
- 1b. Meerdere wilddcamera's plaatsen op strategische plaatsen, teneinde te monitoren of het dier (/de dieren) de basis op komt, en zo ja, waar het zich begeeft. Dit conform het draaiboek wolf. Van belang i.v.m. vliegveiligheid. Plaatsing evt. in overleg met wolvenexperts. Kosten voor evt. aanschaf camera's af te handelen door Squadroncommandant. Wildlife Management-team plaatst camera's en leest ze uit. Zo worden consequenties voor vliegveiligheid direct geïnterpreteerd en gerelateerd aan activiteiten en bewegingen van militair personeel en andere mensen op het veld. Bovendien is het Wildlife Management-team dagelijks aanwezig op het veld (actie Wildlife Management-team).
- 1c. Informeren van belanghebbenden dat er een wolf buiten het hek is gesignaleerd. Need-to-know-basis. Dit betreft naast Wildlife Management-team: Bureau Natuur, locatiemanager (op MLT Deelen), bewaking, terreinbeheerders van RVB, LJV (actie Wildlife Management-team).
- 1d. Relevant personeel (Wildlife Management-team) instructies geven over herkenning van wolvensporen (actie Wildlife Management-team, Bureau Natuur).

Stap 2. Er is een wolf gesignaleerd binnen de hekken van de vliegbasis.

- 2a. Intensiever monitoren gedrag reewild (actie Wildlife Management en LJV);
- 2b. Feit communiceren aan belanghebbenden. Hierbij zijn we als altijd transparant in onze keuzes. Informeren op need-to-know-basis. Dit betreft naast Wildlife Management-team: Bureau Natuur, locatiemanager (op MLT Deelen), bewaking, LJV (beide ook i.v.m. loslopende honden), terreinbeheerders van RVB, commandant squadron, H-F&O, H-LVL, afdeling communicatie. Wanneer de aanwezigheid van een wolf meer bekendheid krijgt, kan bijgesteld worden wie geïnformeerd wordt. Voorlopig staat de wolf vooral gelijk aan zeer tegenge-

¹ <https://www.wolveninnederland.nl/wolf-gezien>

stelde meningen en felle discussies, wat tot enige terughoudendheid in communicatie leidt. Ook uit veiligheidsoverwegingen is bekendheid op grote schaal onwenselijk, i.v.m. aantrekking van wolvenspotters en fotografen (actie Wildlife Management-team);

- 2c. Informatie uitdelen aan belanghebbenden. Info-kaart 'wolf op CLSK-terrein' is hiertoe beschikbaar bij Wildlife Management-team en Bureau Natuur. Beschikbaar stellen aan LJV, locatiemanager (op Deelen) (actie Wildlife Management team, Bureau Natuur).
- 2d. Eventuele snelheidsbeperkingen op kwetsbare locaties, evt. andere rustgebieden aanwijzen. Mogelijk zijn hiervoor borden nodig of andere handhavingsmiddelen (actie Wildlife Management, in overleg met locatiemanager/Infra);
- 2e. Op basis van ervaringen (ook uit buitenland) gaandeweg bepalen of uitgangspunt (wolf is welkom op defensie terreinen) houdbaar is, of dat andere maatregelen getroffen moeten worden. In het laatste geval is 2a (monitoring reewlid) een absolute must om gedaan te hebben (actie Bureau Natuur in overleg met Wildlife Management-team).

Ministerie van Defensie

LSK:PLV CLSK CHEF STAF
LSK:DIRECTIE OPERATIES

Date

11 November 2021

Our reference

Literatuur en relevante websites

- **5.1.2.e** (2018). Draaiboek wolf op rijksterreinen. Informatie en handelingsprotocol voor medewerkers van het Rijksvastgoedbedrijf en Defensie. Versie november 2018. Rapport R000-18/09. Rijksvastgoedbedrijf, Directie Vastgoedbeheer, Team Ecologie, Wageningen.
- www.wolveninnederland.nl
- www.dbb-wolf.de/home
- www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/